

ניצוצי אורה מתורתם ודרכיהם של אבותינו ורבותינו הקדושים מאורי הדורות זיע"א

זכרון לצדיקים

הגאון האדיר רבי מענדיל שניאור זלמן ב"ר שלמה צבי אטיק צוקללה"ה

נלב"ע ל' כסלו תשפ"ג

מתוך קונטרס "מאור עינינו" שהוציא נכדו:

אף שאין אתנו יודע עד מה מגודל גיעותיו בשנות בהרותו, מ"מ זאת שמענו כמ"פ שתיאר את גודל נסיונות ימים אלו עת למדו בשנות בחוריו המוקדמות בשיבת עץ חיים בימי טרום המדינה וחושך וערפל ירד על כלל ישראל, ויש כמה דברים שא"א להאריך בהן, אך סוף דבר נשמע בבירור שלא פסק אז עמלו ויגיעתו אף לרגע קט, והוא בגדלותו ודבקותו מתחילתו ועד סופו, ודוגמא לדבר הי' מספר על תקופת חייו שנקראת בדורנו ישיבה קטנה ואז סיימו חוק לימודם עת ינטו צללי ערב, ורוב הבחורים הלכו אח"כ אויף אלע שווארץ יארן, מאום לא נשאר מהם, לעומתם אף אלו שנשארו בילו זמנם ע"י ששמחו ורקדו וכיו"ב, ורק יוצא דופן יגע בעמלו ותלמודו ללא שיעור כלל.

גם שמענו ממנו בבירור כי כל זה הי' נוגע אליו רק באותן שנים שלמד בישיבה לצעירים אבל לאחמ"כ לא ידע מאומה ולא עניין אותו מאומה מאף אחד, באשר אז כבר נתעלה כאחד מן הגדולים טפחיים מעל הקרקע ודבק עד אין שיעור בד' ובתורתו וכל מעייניו היו אז להתייגע בים התלמוד למעלה משכל אנוש, ומושגיו כבר לא היו שייכים לחד מן חברייה, והוא בעצמו סיפר שלא הזיז אותו אפ"ל ז"ל כ"ש כל מיני שחוק שהקניטהו בני סביביו, באשר אז כבר זכה ליהנות מזיו יקרת מרן הרב מבריסק זיע"א ודבק בו ובתורתו וזה הי' כל חפצו ומהותו עד יומו האחרון עלי חלדו, ואמר שכל סביבותיו הי' נדמה לו כקינדער שפיל.

לא ננסה כלל לתאר ולהעריך את פרשת גדולתו ואף לא לנגוע בקצה קצהו, כי הן בעודנו חי עמנו בהלו נרו עלי ראשינו ידוע ידענו כי הננו כנמושים ונמלים מול הארז אשר בלבנו, וכסומים המגששים באפילה אל מול האור הגדול והנורא, ועל דרך משל לא שייך כלל שהעיוור יתאר צבעים חיים, או שנמלה תפרש החילוק בין נביא מלאך ושרף, כי על כן הרגשנו בצלו כי מלאך ד' צ' עומד לנגד עינינו, דבוק בד' ובתורתו ואינו מסיח דעתו ממנו ולו לרגע קט, וכמו שהקדמנו כבר כי זאת ידע כל אשר בא בצל קורתו כי עומד לפניו ספר שו"ע חי, ומכל צעד ושעל בתהלוכות חייו אפשר ללמוד תילי תילים של הלכות, וכמובן עמד לנגד עיניו הסעיף הראשון "שויתי ד' לנגדי תמיד", והי' נראה זאת לעין סובביו אף בעין בלתי מזוינת כי מחשבותיו משוטטות בעולם האצילות ורק גופו השאיר עמנו, ודמוע תדמע עינינו בזכרנו מחזה נורא ההוד עת זכינו ליהנות מזיו החסיד אשר צהלתו בפניו ואבלו בלבו, ואף כי יראת ד' בער בקרבנו היו פניו צוהלות.

הי' מרבה לתאר מגודל גדולתם של אדירי התורה מרנן הרב מבריסק והחזו"א זיע"א, ולהתבונן בתורתם ובהנהגתם גדולתם וקדושתם פרישותם וצדקותם, ובעת תיאורו הי' מורגש כמי שנמצאים שם, וכך הי' שונה ואומר, "כי הן אחר החורבן הנורא כאשר נשאר דורינו יתום וערילאי, השאיר הקב"ה ברוב רחמיו הני תרי שרפי מעלה קדושי עליון אשר לא היו שייכים כלל ועיקר לדורנו השפל, ורק כי חסד עשה אלקים עמנו ששתל מלאכים אלו בקרב בני ישראל, בכדי לקומם ולבנות את הריסות בית ישראל אחר החורבן הנורא".

רבינו ז"ל בגודל בינתו ועומק השגתו זכה להתעמק בדרכם ולהתדבק בהם ובתורתם, וכך עלה ונתעלה גבוה מעל גבוה כחז מן קמאי אשר אין ביכולת בן אנוש להבינו ולהשיגו.

עדיין מושרש בקרבנו עת הי' מדבר בכזו התרגשות מהשרפים האלו, כמעט הזלנו דמעות מהשבר הנורא בהילקה ארון האלוקים בהסלקותם מאיתנו ובהשאינם אותנו כיתומים ללא אב. הי' אומר שאחר פטירת מרן הרב זיע"א הרגיש בפשוטו שהעולם חרב ושםם.

אמר כ"פ בהשתפכות הנפש בשם החזו"א זיע"א, מהו רוח"ק, "כאשר האדם משלים את עצמו בכוחותיו האנושיים עד כלות הכוחות, להתעלות במדה מסוימת אם בתורה או בתפילה וכיו"ב, ומכיוון שעמל והשלים את עצמו עד קצה גבול יכולת האנושי, אזי זוכה לקבל במידה גדושה מן השמים הארה גדולה ודרגות גבוהות אשר אינם כלל מדרגת בן אנוש, וזהו מתנת שמים בבחינת רוח"ק". ובעת שחזר על דברים אלו תבע זאת מאיתנו, והי' חוזר ואומר משמו, "כי לאו דווקא מדובר על כל התורה בכלליות, ואף אם ישלים האדם את עצמו רק בדבר מסוים או במידה מסוימת, אם ישלים את עצמו בכל כוחותיו יזכה להארה גדולה מן השמים, דרגת רוח"ק".

ומי מאיתנו בער לא הבין כשרבינו ז"ל דיבר בכזו התלהבות, כי אך על עצמו הוא מדבר, כי הוא הגבר שזכה בגודל גיעותו ורוב עמלו בכל ריכוזו חפצו וישותו, וע"כ זכה להארות גדולות מן השמים למעלה למעלה מהשגתו.

הי' שונה בשם החזו"א זיע"א, דביטול תורה באיכות הרבה יותר חמורה מבכמות, כי כל תכלית האדם בעולמו לעמול בתורה ולהתרכז בה בכל כחו מרצו וישותו עד כלות הכוחות, ואנו אף שלא זכינו להכירו בשנותיו הצעירות, די לנו במה שזכינו להתבונן בעמלו בהיותו כבן ששים לזקנה, לא שייך כלל לתאר עמלות ודביקות בתורה מה היא, ינסה נא הקורא לצייר במחשבתו האהבה הכי עזה המושרשת בקרבו כגון לבנו יחידו אהובו וכיו"ב, שחוק היא אהבה זו לעומת אהבת התורה שבערה בקרבו, עליו יש להמליץ בפשוטו אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב את התורה בוז יבוזו לו, ראו עליו בעליל כי הוא והתורה חד הם, תורה דילי' היא כפשוטו, וכמו שאמר הגר"ב ז"ל יותר מאויר לנשימה. ואם נשכיל להבין זאת נוכל אך במקצת להבין גודל דביקותו והתעמקותו בכל רמ"ח אבריו וש"ס גידיו ללמוד להשכיל ולהבין את תורת ד', לא הניח קוץ ותיבה אחת אשר לא עמל עלי' בתכלית העיון לעומק הסוגיות עד למעלה מגדר הבנת אנוש.

זכור לכולנו את אופן לימודו, שהתחיל את הסוגיא בפעם החמישים שלמד אותה בכזו אהבה וחיבה כנער קטן הלומד את הסוגיא מראשיתה, ובזאת נבחן אהבת וחיבת התורה כמוצא שלל רב, וכמי שרואה את בנו לראשונה אחר שנות דור שנאבד ממנו. מחזה זה לא ימוש מכל רואיו.

עוד ראו כל סובביו, דבכל משך ימי שנות חייו עם כל טרדותיו לא זכור אפ"ל הפסקה אחת מן התורה, ולו אפ"ל לרגע כמימרא בפשוטו ממש, חלילה אין המדובר כאן על יומי דפגרא או בין הזמנים וכדו', זאת מאן דכר שמ"ל, הוא עצמו הי' חוזר ואומר בשם החזו"א, "כי אין רגע אחד בעולם פנוי מן התורה ואף בט"ב יש ללמוד דברים המותרים". הא דאי' בהז"ל דאסור לילך ד"א בלא תורה לא הי' אצלו מליצה, וכשאר מאמרי חז"ל קיים זה מה שכתוב בזה, מעולם לא ראינוהו מסיח דעתו מן התורה, תוך כדי עיסוקו בביתו הי' יכול לומר לבנו או לסובביו קושיא עמוקה כמי שחובש עתה את ספסל ביהמ"ד.

כלל לא הי' מושג אצלו של לימוד בלא כל עומק העיון הנדרשת, כי הלא חובה תמידית זו מוטלת בכל רגע ורגע, וצא ובדוק שעה שאינו לא יום ולא לילה אז תוכל ללמוד שלא בעיון, וכך זכה לבהירות בכל מקצועות התורה שהיו אצלו כמונה בקופסא ממש, ואמור לחכמה אחותי את.

כאו"א מהת"ח הגדולים שבדור מעידים שבכל ענין וענין שהיו מתחילים לדבר עמו והכינו עצמן כדבעי, הי' ממשיך לדבר עמם כמי שמונה ועוסק

עכשיו בזו הסוגיא ממש, ומיד כשהי' פוצה פיו נאלמו דומי'. **ומפני זה בטלו לפניו כל גדולי הת"ח שהכירוהו, ואמרו כולם כאחד, "כי במקום שכולם מסיימים שם מתחיל רבינו". ועד"ז יעידון מאות רבות של ת"ח גדולי תורה כי לא נמצא אחד כמוהו אשר כל התורה פרושה לפניו כשמלה.**

שמעתי מאאמור"ר ז"ל כי חידוש גדול זה שראו אצלו לא נבע מכח הזכרון, ורק בגודל יגיעתו והעמקתו סידר לעצמו מסקנת דברים בכל הסוגיות, והיו נהירין וצהירין לו כשמש בצהרים, וע"כ הי' מונח הכל לפניו בקופסא. עד"ז הגדירו ת"ח אחד, כי הוא לא למד שו"ע רק העמיק בכל הסוגיות מן הראשונים עד הסוף ולכן זכה לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא.

לכן ראו אצלו הפלא ופלא דבר והפוכו, מצד אחד סמך על סברתו שיצא לו מן הסוגיא להלכה ולמעשה, ודבר זה ראינו אצלו ענין שבשגרה, שעמד על דעתו וסברתו אף כי נוגעת להעמיד עלי' תילי תילים של הלכה. ומאידך גיסא ידוע ומפורסם בכל העולם יראת ההוראה שלו, והי' בזה חד בדרא, כי מהכרעה שאינה מפורשת ברח כמטחוי קשת.

בהירותו העצומה הבהילה את כל סובביו, וכולם איבדו עשתונותם ממנו, והיו הכל תמהין ומשתוממין היאך שייך להגיע לדרגה כזאת.

אף כי פשוט וברור כי עומק הבנתו אינו כלל לפי קוצר הבנתו והשגתו, אך זאת ידע כל אחד כי ראשו פתוח כפתח האולם כענק שבענקים, ושמענו בביורו כי כבר מגיל צעירותו ממש אחזו ממנו כאחד מן הגדולים, כן הי' הפלא ופלא ממש איך שמצד אחד יכול להסביר בהבנה עמוקה דעת הגר"ח מברסקי ובאותו מעמד ממש להסביר גם דעת החזו"א. עוד הי' מופלא בזה שיכל לרדת לסוף דעת כאו"א ועמדנו משתוממים לראותו משתעשע עם ת"ח גדול הלומד בדרך זה, ובאותו מעמד ממש משתעשע עם ת"ח אחר בדרך אחר. גם הי' הפלא ופלא לראותו מדבר עם שני אנשים האחד תלמיד חכם ענק והיו מדברים ביניהן במילים קצרות בלבד, עד שהי' נראה כמי שמתוכחים ומתלהטין ביניהן רק במראי מקומות, דזה שואל מה יהא עם רשב"א פלוני ורבינו משיב לו הלא נוכל לתרץ לפי ריטב"א פלוני, וכן הלאה, ובתוכ"ד עבר להשני להסביר לו ענין פשוט בהרחבה מתחילת הסוגיא.

תפיסת המחשבה היתה עצומה, כי בעת ויכוח עם גדולי הענקים מיד כאשר הלה פצה פיו כבר תפס ואחז כמה פרסאות לפניו, עד שההוא לא תפס כלל מה רוצים ממנו, ורק אחרי מחשבות מעמיקות השיגו לסוף דעתו, ואלו דברים שלא ניתן לתיאור, רק מי שזכה זכה.

עדיין מונח בזכרוני מימי נעורתי איך שעמדתי משתומם, כי מצד אחד הי' יכול לעלעל בספרים עמוקים כחי' רח"ה וחזו"א ברפרוף עין עד שלא הי' ניתן להשיג מהירותו, [ולמשל סיפרו שתקופה הי' נרדם עם ספר משכנות יעקב בידו. וככלל, הי' תמיד נרדם עם ספר בידו], ומאידך הי' מרבה להתייגע, והי' יכול להתעכב על דבריהם שעות ע"ג שעות, ואף לתלמידיו משנים המאוחרות זכור היטב כי כשכולם התייפו ניצב הוא עדיין על משמרתו ללא פשרות. [סיפר בנו הגר"ד שליט"א כי פעם עסקו בישיבתו בסוגיא קשה ועמוקה ונתארך עומק העיון עד שהורגש קצת רפיון, באו ואמרו לו אולי נתחיל סוגיא אחרת, השיב הוא ז"ל, "אי לדידי צייתי הבה ונתחיל את הענין מראשיתו כך נזכה להבינה על בוריו."]

תדמע עיני בהזכירי עובדא דלהלן: יום למחרת שהתעורר, הי' זה בעיצומו של חג, לפתע התעורר קמעה ושמעתי ממלמל מילים, הטיתי אוזן שמעתי מבקש "חזו"א", חשבתי אז כי הנני הוזה בהקיץ, שאלתי איזה, תשובתו "מקוואות", רצתי למטה לביהכנ"ס ומצאתי סט חזו"א, הבאתי לפניו, הוא שכב על הכורסא ואני פתחתי, כך עלעלתי דף אחר דף עד שנענע לי בראשו ורומז על דף מסוים, "כאן!", הוא התחיל להתבונן בקטע מסוים למשך זמן טובא, וראינו שמנסה לאמץ את מוחו, **אך פתאום מבחינים אנו שענינו זולגות דמעות, וממלמל בכאב, "איני מבין את הכתוב כאן, תביא תהילים"**.

עובדא דלהלן אינו מש מזכרוני ולא סר מאיתי אף שעברו מאז עשרות בשנים: פעם בשב"ק לפנות בוקר הגיע לביהכנ"ס אחד מהעיר חברון והתיישב בירכתי ביהכנ"ס, בסוף חזרת הש"ץ של מוסף הבחין רבינו ז"ל ברובה

המבצבץ מתחת לכסאו, רבינו ז"ל נכנס לסערת רגשות עצומה שאני לא ראיתי עוד כמוהו, והתחיל להסתובב בביהכנ"ס הלך ושוב בכמין ריצה, מיד כשגמר הש"ץ קדיש התקבל ניגש להלה ושאלו הזה שלך, משהשיב עלה שכן, **התפרץ רבינו בכאב ובזעקה בסערה עצומה "שבת" "מוקצה", לא ניתן הי' להשיטו**, ההוא ניסה להצטדק שגר בחברון והגיע כאן לביה"ח עם אשתו היולדת, אך רבינו בשלו "מי ביקש זאת ממך לגור בחברון", וכך חזר ושאג "שבת מוקצה" שבת מוקצה", וחזר להגבאי ושאלו הבחנת כבר מקודם שיש לו רובה, ההוא השיב שכן, מיד פתח עליו רבינו בגערה, "א"כ למה כבדת אותו בעלי' ל"ס"ת, והלא מחלל שבת הוא", ויהי המקום לחרדת אלקים ויחרדו כל העם אשר במחנה. [סוף דבר הי' שהלה נתקף בכזו חרדה, שהסכים מיד להשאירו בביהכנ"ס עד צאת השבת ומאן דהוא התנדב לשמור ע"ז]. מה אומר ומה אדבר, מי ששהה אז בביהכנ"ס לא יוכל לשכוח מחזה נורא ההוד שנגלינו אליו.

רבינו החדיר בבניו כי **עתון הוא דבר מאוס ביותר ושצריך ליהזר אף מנגוע בו**, פעם בהיות אאמור"ר ז"ל ילד קטן פרץ הביתה בריצה ושאלו, דהיות ואשה מבוגרת ביקשה ממנו לעזור לה להרים משאה לביתה ותוך כדי הילוכו הבחין שמונח שם עיתון האם מותר להמשיך לעזור לה, רבינו ז"ל השיבו שאסור. והסביר רבינו, שילד המתעורר בדבר מה אסור לנו לצננו כי בזה תלוי כל הירא"ש שלו.

כן הי' חוזר על דברי החזו"א, "כי על אף שיש כל מיני דרגות בעבירות, מ"מ קאלט ווערן, דינה ביהרג ואל יעבור". והי' חוזר על מימרא זו, **דיש ליהזר היטב מכל המצננים**.

על הפרשה

אלה תלדות יעקב יוסף

כתב בספר "חפץ חיים" עה"ת:

בפרשה הזאת מרומז כל עתידו של עם ישראל. יוסף, הבן שהי' חביב לאביו יותר מכל בניו, אלצוהו לעזוב את אביו וארץ מולדתו במבחר שנותיו, וישליכוהו אל ארץ אחרת בידי אומה שפלה, והשתדלו בכל האמצעים לאבד זכרו. אבל מה עלתה לו? אדרבה כל מאורעותיו שמשו סבה להעלותו על מרום פסגת ההצלחה, וכלכל את כל הארצות בשנות רעבון, ואפים ארץ השתחוו לו אח"כ אחיו בעצמם, ש"כ"ש השביעוהו כלימות מכאובים ויסורים.

וכן יהי' גם עם עמנו הדל והרצוף לעתיד, אז כאשר יתגלה כבוד ד' יראו כל בשר יחדו, כי כל התלאות והפגעים שעברו עלינו בגלותנו שמשו סבה לעלינו, כעדות הכתוב "ואמרת ביום ההוא אוֹדך ד' כי אנפת בי", כי הכעס והחרון אך שנתך על עמנו בארצות פזורינו, הכל הי' לטובתנו.

חנוכה

ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך

היינו בכל מקום בכל העולם כולו, אבל לא בכל זמן כי בעו"ה חזר ונתחלל שמו ע"י חורבן ביהמ"ק, אבל "לעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה", **אפי' בזמן הזה עדיין הארץ מאירה מאור החשמונאים**, כמ"ש רמב"ן פ"ר ויחי בפסוק "לא יסור שבט מיהודא", כי אלמלא הם, נשתכחה תורה מישראל, וכל הגדרים והסייגים מהם ומרבנים שאחריהם.

והיינו "וטיהרו את מקדשיך" ממש, וגם "הדליקו נרות בחצרות קדשיך", פ"י שאורם מאיר בפרוודור העוה"ז, בגדרים וסייגים ותוספת קדושה וטהרה.

ולכן לשיטת רש"י (שבת כא:) מדליקים בתוך החצר, לא בפתח שברשות הרבים, אלא בפתח הבית שבחצר. כי העוה"ז דומה לפרוודור - ומזוזה בימין, שהקב"ה שומר ישראל שבתוך הבתים, והנר בימין היוצא, **שישראל משמרים נתיב היוצאים חוצה, שלא יעברו שום גדר מן התורה**, נר לרגלי דברך ואור לנתיבתי.

(חתם סופר)